

RAPORT CENTRUM
BADAŃ NAD
UPRZEDZENIAMI

Polacy o Izraelczykach,
Izraelczycy o Polakach.
Postawy i postrzegane
upředzenia.

Mikołaj Winiewski
Joanna Matera
Dominika Bulska

Październik 2020

- Polacy mają bardziej pozytywne nastawienie do Izraelczyków niż Izraelczycy do Polaków.
- Zarówno w przypadku Polaków jak i Izraelczyków negatywne nastawienie do grupy obcej nie jest związane z charakterystykami demograficznymi a jedynie relatywnie słabo ze światopoglądem.
- Izraelczycy o bardziej autorytarnym światopoglądzie są mniej przychylnie nastawieni do Polaków.
- Polacy, zdaniem których świat społeczny to „dżungla”, w której grupy rywalizują ze sobą o dominację, postrzegają Izraelczyków bardziej negatywnie.
- Zarówno Polacy jak i Izraelczycy widzą swoich rodaków w lepszym świetle niż grupa obca. Zdaniem Polaków poziom antysemityzmu w Polsce jest niższy niż zdaniem Izraelczyków. Podobnie rzecz ma się w Izraelu – szacunki Izraelczyków co do poziomu antypolonizmu w Izraelu są niższe niż szacunki Polaków.
- Im bardziej Izraelczycy nie lubią Polaków, w tym większym stopniu uważają, że ich rodacy również prezentują negatywne postawy wobec tej grupy. W przypadku Polaków personalna sympatia do Izraelczyków nie jest związana z tym, w jakim stopniu, ich zdaniem, Polacy prezentują postawy antysemickie.
- Prawicowe poglądy wiążą się pozytywnie z nieprzychylnym stosunkiem do przedstawicieli grupy obcej – tak w Polsce, jak i w Izraelu.
- Poziom antysemityzmu w Polsce jest najniższy zdaniem osób głoszących na Konfederację oraz na Prawo i Sprawiedliwość. W przypadku szacowania rozpowszechnienia antypolonizmu w Izraelu, nie zaobserwowaliśmy dużego zróżnicowania z uwagi na poglądy polityczne respondentów i respondentek.

W połowie lutego 2019 roku w Warszawie odbyła się konferencja bliskowschodnia. Wśród uczestników spotkania znalazł się m.in. ówczesny premier Izraela, Benjamin Netanjahu, który w kuluarach wydarzenia stwierdził, iż Polacy kolaborowali z nazistami w trakcie Holokaustu¹. Jego słowa spotkały się z wieloma komentarzami zarówno w Polsce jak i w Izraelu. Jednym z najbardziej kontrowersyjnych okazał się być ten wypowiedziany Israel Katz, ministra spraw zagranicznych Izraela, na antenie telewizji i24news, brzmiący: "Nasz premier wyraził się jasno. Sam jestem synem ocalonych z Holokaustu. Jak każdy Izraelczyk i Żyd mogę powiedzieć: nie zapomnimy i nie przebaczymy. Było wielu Polaków, którzy kolaborowali z nazistami i - tak jak powiedział Icchak Szamir, któremu Polacy zamordowali ojca, Polacy wyskali antysemityzm z mlekiem matki. I nikt nie będzie nam mówił, jak mamy się wyrażać i jak pamiętać naszych poległych"².

Nieco ponad rok później, na początku maja 2020 roku na łamach prawicowego, katolickiego portalu Polonia Christiana ukazał się wywiad wideo z Łukaszem Warzechą, poświęcony tematowi relacji polsko-żydowskich w ujęciu prof. Jana Grabowskiego, historyka pracującego na Uniwersytecie w Ottawie. W trakcie rozmowy prawicowy publicysta stwierdził, że: „Oszacowana przez prof. Jana Grabowskiego liczba 200 tys. Żydów zamordowanych podczas okupacji rękami Polaków lub przy ich współudziale posłużyła do budowania antypolskiej narracji w mediach na całym świecie”³.

¹ <https://wyborcza.pl/7,75399,24466836,szef-izraelskiego-msz-polacy-wyssali-antysemityzm-z-mlekiem.html>

² <https://www.rp.pl/Konflikt-Polska-Izrael/190219436-Szef-MSZ-Izraela-Polacy-wyssali-antysemityzm-z-mlekiem-matki.html>

³ Łukasz Warzecha w wywiadzie dla PCH24 (8/05/2020) <https://www.pch24.pl/lukasz-warzecha-obala-klamstwa-prof--jana-grabowskiego-o-polskich-zydozercach,77218,tv.html>

Przywołane powyżej cytaty są tylko przykładem na to, że temat antypolonizmu oraz antysemityzmu są obecne kolejno w polskiej i w izraelskiej przestrzeni publicznej. Z jednej strony w Polsce w prawicowej narracji bardzo często można spotkać się z twierdzeniami, że anty-polskie postawy są szeroko podzielane przez izraelskie społeczeństwo. Z drugiej strony, część izraelskich komentatorów i polityków uważa, że Polacy w znacznej większości są antysemitami. Brakuje jednak badań pokazujących, na ile to, co można przeczytać w prasie polskiej i izraelskiej faktycznie odpowiada temu, jakie są wzajemne postawy Polaków i Izraelczyków. Celem tego raportu jest wypełnienie tej luki. W naszych analizach skoncentrowaliśmy się na porównaniu wzajemnego postrzegania antysemityzmu Polaków i antypolonizmu Izraelczyków. Przyjrzeliliśmy się także temu, w jakim stopniu jest to ukształtowane przez negatywny stosunek do grupy obcej (respondentów z Izraela do Polaków i respondentów z Polski do Izraelczyków) oraz w jakim stopniu te postawy związane są z poglądami politycznymi i poparciem dla poszczególnych ruchów politycznych.

Antysemityzm i Antypolonizm

Współcześnie rozumiany antysemityzm jest określeniem relatywnie nowym (powstałym pod koniec XIX wieku), dość powszechnie funkcjonującym w literaturze naukowej⁴ i odnoszącym się do zbioru negatywnych postaw, uprzedzeń wobec Żydów oraz dyskryminacji tej grupy. Ze względu na szerokie ujęcie antysemityzmu w literaturze naukowej istnieje wiele specyficznych definicji tego terminu. Antysemityzm ma głębokie korzenie w historii i pewne zjawiska charakterystyczne dla postaw antysemickich czy anty-judaistycznych były już obecne w starożytności⁵.

⁴ Levy, R. S. (2005). *Antisemitism: A historical encyclopedia of prejudice and persecution* (Vol. 1). Abc-clio.

⁵ Poliakov, L. (2008). *Historia antysemityzmu*, transl. by A. Rasińska-Bóbr, O. Hedemann, Kraków.

Dodatkowo współczesne badania pokazują szerokie geograficzne rozpowszechnienie postaw antysemitycznych⁶.

Antypolonizm jest określeniem nowym, praktycznie nieobecnym w literaturze naukowej⁷, zwłaszcza w kontekście omówionego wcześniej pojęcia antysemityzmu. Jest to ściślej niesprecyzowane określenie, odnoszące się do postaw czy aktów antypolskich. Zgodnie z definicją przedstawioną przez Barbarę Słanią: „Za akt antypolonizmu uznany może być każdy czyn godzący w Polskę, Polaków, bliżej niezdefiniowaną „polskość” oraz nieodłącznie z nimi związany katolicyzm. Jest to zatem pojęcie rozmyte, płynne, dzięki czemu łatwo nim manipulować”⁸. Źródłem postaw antypolskich także, jak w przypadku antysemityzmu upatruje się w historycznych konfliktach⁹ międzygrupowych. Jednakże rozpatrując antypolonizm znacznie częściej podkreśla się jego geograficznie ograniczony obszar – głównie do Polski i Niemiec¹⁰. W Polsce określenie ‘antypolonizm’ weszło do dyskursu publicznego w latach 90-tych XX wieku za sprawą publicystyki prawicowej. Jest przywoływane głównie w kontekście relacji polsko-niemieckich i polsko-żydowskich, najczęściej w sytuacjach, w których debata dotyczy konfliktów wokół trudnej historii (konflikt dotyczący krzyży na zwirowisku w Oświęcimiu czy debata wokół pogromu w Jedwabnem, a także bardziej współcześnie ustawa 447 czy napaść na polskiego ambasadora w Izraelu).

⁶ Anti-Defamation League, (2014). ADL global 100: An index of anti-semitism. *Recuperado de <http://global100.adl.org/public/ADL-Global-100-Executive-Summary.pdf>*.

⁷ Porównując wyszukiwania w bazach tekstów naukowych możemy dostrzec bardzo duże dysproporcje pomiędzy wyszukiwaniem haseł dotyczących antysemityzmu („anti-Semitism” Sciedirect - 1,513; <https://scholar.google.pl/> - 169000) a antypolonizmem („anti-polonism” Sciedirect - -1; <https://scholar.google.pl/> - 237)

⁸ Słania Barbara. (2009). Gry językowe: polski antysemityzm czy żydowski antypolonizm? W: J. Wódcz (red.), "Między socjologią polityki a antropologią polityki" (S. 139-150). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

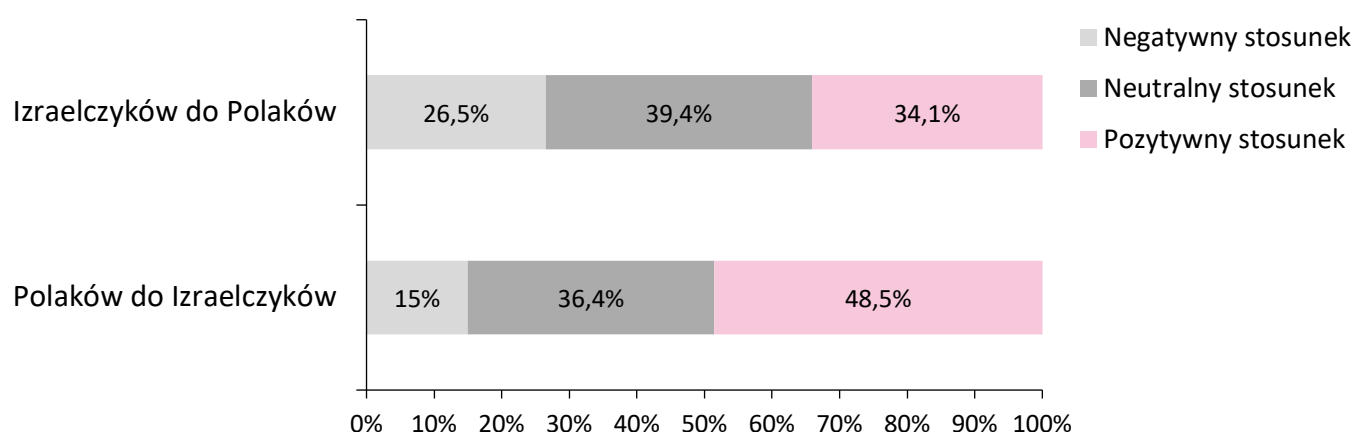
⁹ ibid.

¹⁰ Ost, D. (2009). Anti-Semitism in the peculiar context of Eastern Europe. *Human Architecture: Journal of the Sociology of Self-Knowledge*, 7(2), 3.

Zarówno w Polsce, jak i w Izraelu rozpowszechnienie postaw antysemitycznych i antypolskich jest ważnym elementem dyskursu publicznego. Dlatego głównym pytaniem badawczym, jakie postawiliśmy, było postrzeganie przez społeczeństwo polskie i izraelskie rozpowszechnienia obu typów postaw w Izraelu i w Polsce. Przedstawione przez nas wyniki nie opisują przy tym specyficznie żadnego z tych zjawisk, nie wnikamy w szczegółowe znaczenie i nie odwołujemy się do ich definicji.

Indywidualny stosunek Polaków do Izraelczyków oraz Izraelczyków do Polaków

Na początku przyjrzelśmy się temu, jak wygląda indywidualny stosunek Polaków do Izraelczyków i vice versa. Polacy udzielali odpowiedzi na pytanie „Jaki jest Pana/Pani stosunek do Izraelczyków?“, a Izraelczycy na pytanie „Jaki jest Pana/Pani stosunek do Polaków?“, używając do tego skali od 1 do 7, w której 1 oznaczało stosunek bardzo negatywny, a 7 stosunek bardzo pozytywny.

Wykres 1. Rozkład procentowy odpowiedzi opisujących indywidualne nastawienie Polaków do Izraelczyków oraz Izraelczyków do Polaków¹¹

¹¹Na wykresie odpowiedzi od 1 do 3 zostały zagregowane jako stosunek negatywny, odpowiedzi od 5 do 7 jako stosunek pozytywny, a środek skali, a więc odpowiedź 4 została potraktowana jako odpowiedź neutralna.

Analiza rozkładów procentowych (Wykres 1) sugeruje, że Polacy mają bardziej pozytywne nastawienie do Izraelczyków niż Izraelczycy do Polaków. Niemal połowa zapytanych przez nas Polaków i Polek zadeklarowała, że ma pozytywny stosunek wobec Izraelczyków. Gdy zaś mowa o postawach Izraelczyków wobec Polaków, tylko nieco ponad 1/3 badanych przez nas osób była podobnego zdania.

Następnie sprawdziliśmy, jakie charakterystyki demograficzne (wiek, płeć, status ekonomiczny, status zawodowy) respondentów są związane z sympatią lub antypatią względem Izraelczyków i Polaków. W przypadku próby polskiej jedynie wiek osób badanych okazał się w niewielkim stopniu związany z sympatią względem Izraelczyków¹² – osoby starsze mają w niewielkim stopniu lepsze postawy wobec przedstawicieli tej grupy. W próbie izraelskiej żadne charakterystyki demograficzne nie były w sposób istotny związane z indywidualnymi postawami.

Postanowiliśmy zatem przyjrzeć się temu, czy indywidualne nastawienie respondentów jest związane z deklarowanymi postawami politycznymi¹³ oraz światopoglądem - prawicowym autorytaryzmem (RWA) oraz orientacją na dominację społeczną (SDO).

Osoby o wysokim poziomie prawicowego autorytaryzmu¹⁴ szczególnie cenią społeczne bezpieczeństwo i porządek, a w ramach grupy własnej – jej spójność i stabilność. Świat zewnętrzny postrzegają jako nieprzewidywalny i niebezpieczny. By się przed nim bronić, zwracają się ku władzom i autorytetom, łatwo im ulegając. Są to także osoby silnie przywiązane do tradycji. Osoby autorytarne zazwyczaj zatem popierają osoby będące aktualnie u władzy.

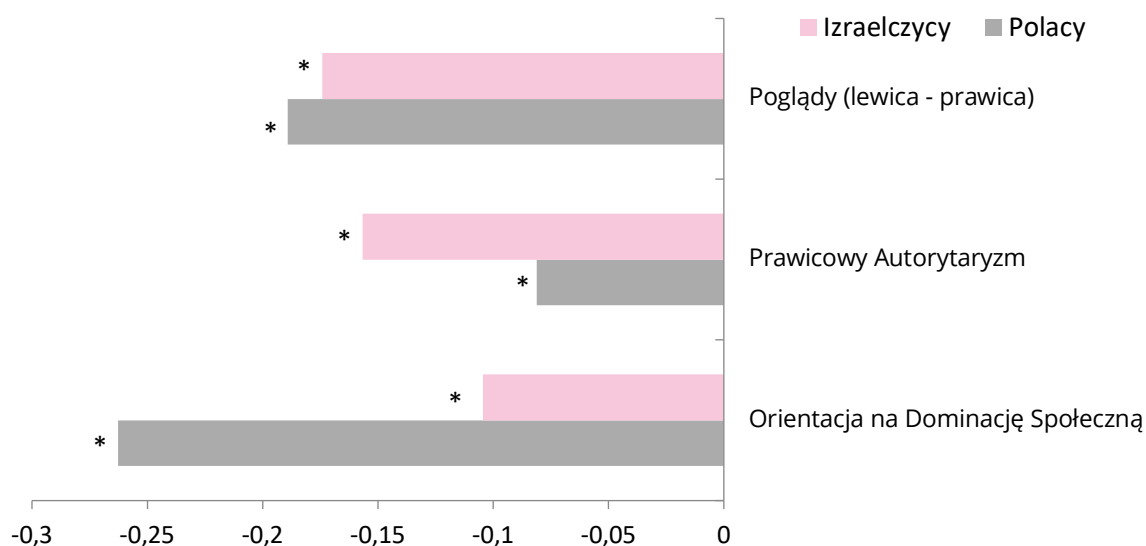
Osoby silnie zorientowane na dominację społeczną (SDO) popierają zaś hierarchiczną organizację społeczeństwa i uważają, że silne grupy powinny

¹² $r = 0,14, p < 0,001$

¹³ Deklarowane poglądy mierzone były pojedynczym pytaniem na skali opisowej gdzie 1 – oznaczało poglądy lewicowe a 10 – poglądy prawicowe.

¹⁴ Altemeyer, B. (1981). Right-wing authoritarianism: Winnipeg: University of Manitoba press.

dominować nad słabymi¹⁵. Świat jawi się im jako „dżungla”, gdzie grupa własna musi bezlitośnie konkurować z innymi grupami o zachowanie siły i nadrzędnego statusu oraz przynależne jej miejsce w hierarchii. Wszystkie działania mogące przyczynić się do poprawy losu grup o niskim statusie widziane są jako niepożądane i potencjalnie zagrażające pozycji grupy własnej.

Wykres 2. Światopogląd i poglądy polityczne a indywidualne nastawienie do Polaków i Izraelczyków.

Indywidualne nastawienie do przedstawicieli grupy obcej zarówno wśród Polaków jak i Izraelczyków jest związane z ich światopoglądem, choć relacje te nie są zbyt silne. Wśród Polaków przede wszystkim osoby o wysokiej orientacji na dominację społeczną¹⁶ gorzej postrzegają Izraelczyków. Negatywny stosunek do

¹⁵ Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M., Malle, B. F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(4), 741-763

¹⁶ $r = -0,26$; $p < 0,001$

Izraelczyków jest też związany z bardziej prawicowymi poglądami¹⁷ oraz autorytarnym światopoglądem¹⁸. Zależności te są jednak niewielkie.

Wśród Izraelczyków to przede wszystkim osoby o prawicowych poglądach politycznych¹⁹ i bardziej autorytarnym światopoglądzie²⁰ deklarują bardziej negatywne postawy wobec Polaków. W nieco mniejszym stopniu negatywny stosunek do Polaków prezentują osoby zorientowane na dominację społeczną²¹. Analiza wykazała, że siła związku orientacji na dominację społeczną z negatywnym stosunkiem do przedstawicieli grupy obcej jest silniejsza w przypadku Polski niż Izraela²². Co ciekawe, w przypadku prawicowego autorytaryzmu zauważyliśmy odwrotną zależność, tj. autorytarny światopogląd jest silniej związany z negatywnym stosunkiem do Polaków w Izraelu niż z negatywnym stosunkiem do Izraelczyków w Polsce²³.

Wzajemne postrzeganie Polaków i Izraelczyków

Ze względu na to, że temat antysemityzmu oraz antypolonizmu pojawia się w polskiej przestrzeni politycznej, w naszym badaniu postanowiliśmy również sprawdzić wzajemne postrzeganie Polaków i Izraelczyków na poziomie grupowym. Zarówno Polacy jak i Izraelczycy zostali zapytani o a) odsetek Polaków o nastawieniu antysemitycznym oraz b) odsetek Izraelczyków o nastawieniu antypolskim. Pozwoliło nam to na porównanie postrzeganego poziomu uprzedzeń wobec grupy własnej przez grupę obcą oraz szacunków tej właśnie grupy obcej na temat poziomu uprzedzeń, jakie żywi ona wobec naszej grupy. Wykres 3 przedstawia średnią z odpowiedzi udzielanej na skali procentowej na oba pytania.

¹⁷ $r = -0,19; p < 0,001$

¹⁸ $r = -0,08; p = 0,005$

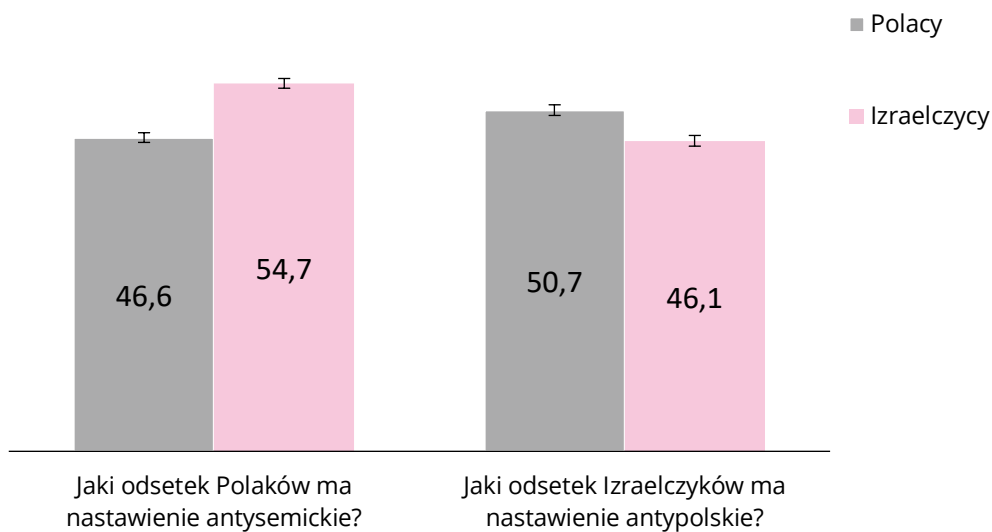
¹⁹ $r = -0,17; p < 0,001$

²⁰ $r = -0,16; p < 0,001$

²¹ $r = -0,10; p = 0,001$

²² $z = -3,78 p < 0,001$

²³ $z = 1,76 p = 0,039$

Wykres 3. Szacowany poziom antysemityzmu w Polsce oraz antypolonizmu w Izraelu przez Polaków oraz Izraelczyków

Wyniki wskazują na istnienie symetrycznej relacji – zarówno Polacy jak i Izraelczycy zdają się nie doszacowywać rozpowszechnienia negatywnych postaw swoich rodaków wobec przedstawicieli grupy obcej. Przykładowo zatem Polacy średnio szacują, że mniej niż połowa ich rodaków ma nastawienie antysemickie, zaś według Izraelczyków odsetek Polaków prezentujących postawy antysemickie wynosi niemal 55 proc. Co ważne, różnica między krajami jest istotna statystycznie²⁴. Relacja ulega odwróceniu przy pytaniu o odsetek Izraelczyków o nastawieniu antypolskim – w tym przypadku Polakom wydaje się, że ten odsetek jest istotnie wyższy od tego szacowanego przez Izraelczyków. Można więc stwierdzić, że przedstawiciele obu narodowości widzą swoich rodaków w lepszym świetle niż grupa obca. Zarówno Polacy jak i Izraelczycy uważają, że w ich kraju poziom negatywnego nastawienia

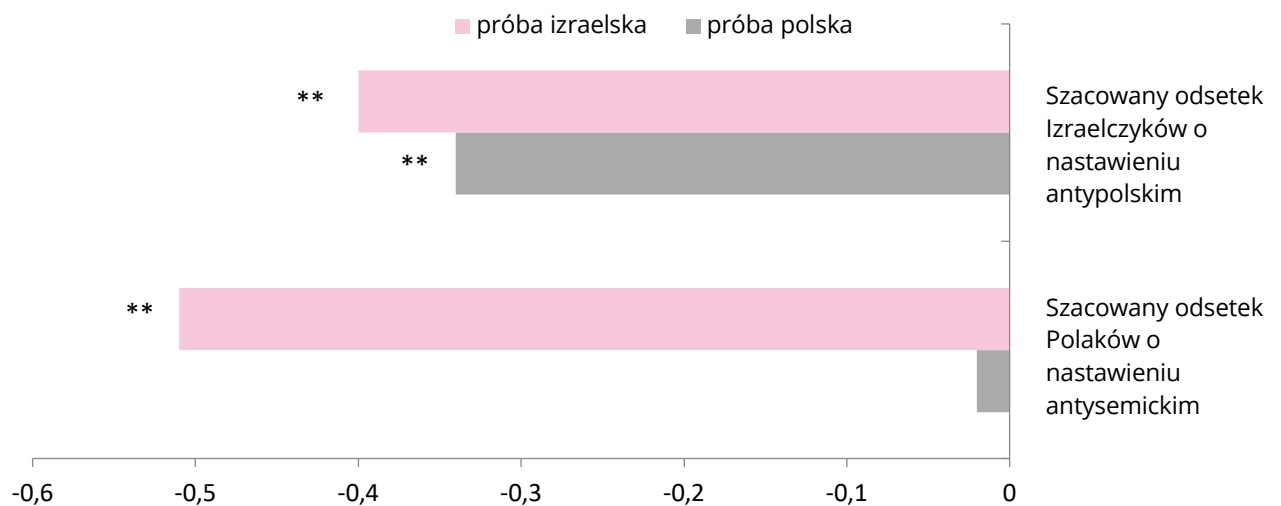
²⁴Do porównań między krajami stworzyliśmy model mieszany (mixed model ANOVA), w którym stosunek do Polaków i stosunek do Izraelczyków traktowaliśmy jako zmienną wewnątrzosobniczą, zaś kraj badania jako zmienną międzynosobniczą, $F(1,2142) = 16,28$; $p < 0,001$. Wszystkie porównania parami liczone były poprawką Bonferroniego.

wobec grupy obcej jest niższy niż wynika to z szacunków grupy, której to uprzedzenie konkretnie dotyczy.

Związki pomiędzy indywidualnym stosunkiem do grupy obcej, a postrzeganym poziomem antysemityzmu i antypolonizmu

Następnie sprawdziliśmy, jaka jest relacja między indywidualnym stosunkiem do grupy obcej, a postrzeganym poziomem uprzedzeń wśród przedstawicieli grupy własnej. W Izraelu zatem przyglądaliśmy się temu, w jaki sposób pozytywne lub negatywne nastawienie do Polaków przekłada się na szacowny przez respondentów i respondentki odsetek a) osób o nastawieniu antypolskim w Izraelu oraz b) osób o postawach antysemitycznych w Polsce. Analogicznie, w Polsce przyglądaliśmy się temu, jak indywidualny stosunek respondentek i respondentów do Izraelczyków związany jest ze wspomnianymi szacunkami. Wyniki analiz zaprezentowaliśmy na Wykresie 4.

Korelacje indywidualnego stosunku do grupy obcej z postawami międzygrupowymi

Wykres 4. Związki pomiędzy indywidualnym stosunkiem do grupy obcej a postrzeganym poziomem uprzedzeń grupy własnej i grupy obcej.

Przeprowadzone przez nas analizy pokazały, że im bardziej Izraelczycy nie lubią Polaków, w tym większym stopniu uważają, że ich rodacy również prezentują

negatywne postawy wobec tej grupy²⁵. Co ciekawe, w Polsce nie zaobserwowaliśmy analogicznej relacji²⁶. Personalna sympatia polskich respondentów i respondentek do Izraelczyków nie była związana z tym, w jakim stopniu, ich zdaniem, Polacy prezentują postawy antysemickie. A więc, o ile indywidualne nastawienie Izraelczyków do Polaków wydaje się być zgodne z tym, co Izraelczycy myślą o poziomie nastawienia antypolskiego wśród swoich rodaków, w Polsce własne przekonania na temat Izraelczyków nie są związane z poglądami na temat poziomu antysemityzmu prezentowanego przez polskie społeczeństwo.

Co ciekawe, zarówno Polacy²⁷ jak i Izraelczycy²⁸ żywiący niechęć do przedstawicieli grupy obcej byli bardziej skłonni uważać, że owi przedstawiciele są negatywnie nastawieni do ich rodaków. Przykładowo zatem, im bardziej negatywne nastawienie do Izraelczyków przejawiał obywatel Polski, tym wyższy był szacowany przez niego odsetek Izraelczyków o nastawieniu antypolskim. Niewykluczone więc, że negatywny stosunek do przedstawiciela grupy obcej może być swoistą odpowiedzią na wyobrażony wysoki poziom uprzedzeń wobec grupy własnej wśród przedstawicieli grupy obcej. W psychologii społecznej zjawisko to opisywane jest terminem 'metapostaw'²⁹. Z uwagi na to, że prezentowane dane mają charakter korelacyjny, jest to tylko jedno z możliwych wyjaśnień. Innym wyjaśnieniem może być więc fakt, że zdajemy sobie sprawę z własnego negatywnego stosunku do grupy obcej i, starając się go jakoś uzasadnić, przeszacowujemy niechęć do przedstawicieli własnej grupy wśród tej właśnie grupy obcej. Obrazowo te dwa wyjaśnienia można opisać poprzez dwa konkurencyjne podejścia: Oni nas nie lubią, a więc ja nie lubię ich versus nie lubię ich, ponieważ to oni nas nie lubią.

²⁵ $r = -0,40; p < 0,001$

²⁶ $r = -0,02; p = 0,52$

²⁷ $r = -0,34; p < 0,001$

²⁸ $r = -0,51; p < 0,001$

²⁹Kteily, N., Hodson, G. i Bruneau, E. (2016). They see us as less than human: Metadehumanization predicts intergroup conflict via reciprocal dehumanization. *Journal of Personality and Social Psychology*, 110, 343-370. Doi: 10.1037/pspa0000044

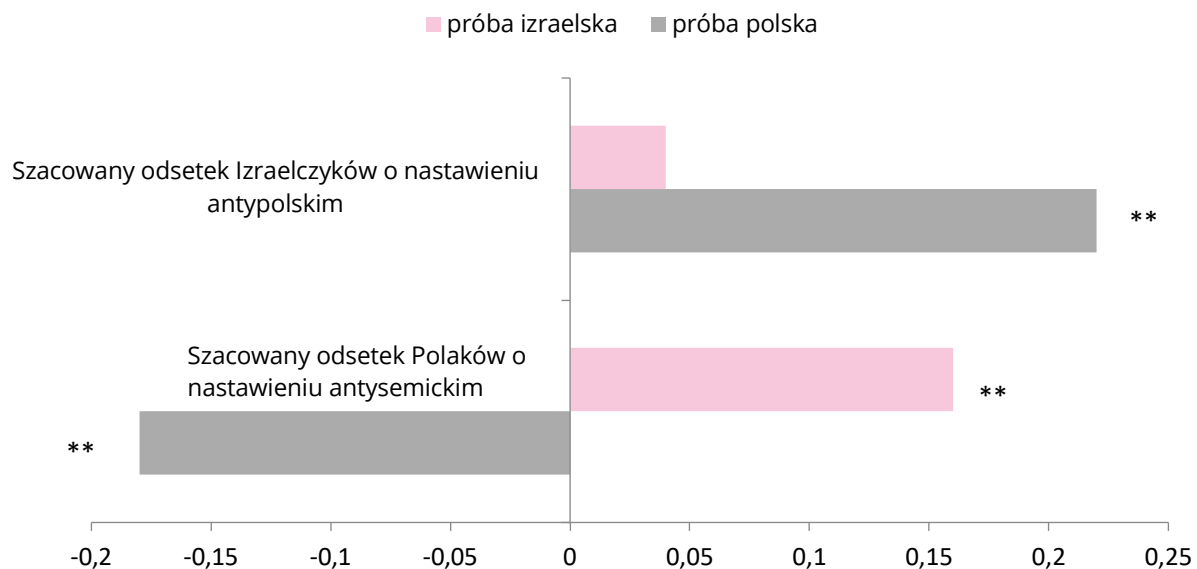
Inną zależnością, którą zaobserwowaliśmy zarówno w próbie polskiej jak i izraelskiej był pozytywny związek pomiędzy postrzeganym poziomem antysemityzmu/antypolonizmu wśród swoich rodaków oraz szacowanym odsetkiem osób o niechętnym nastawieniu do swojej narodowości wśród społeczeństwa grupy obcej (dla Polaków – izraelskiego; dla Izraelczyków – polskiego). Im wyżej obywatele polscy szacują liczbę antysemitów w kraju, tym wyżej oceniają liczbę Izraelczyków o nastawieniu antypolskim³⁰. Dla Izraelczyków zależność ta wygląda w ten sam sposób, a więc im wyższy szacowany przez nich procent społeczeństwa izraelskiego charakteryzuje się negatywnym nastawieniem do Polaków, tym określają poziom antysemityzmu w Polsce jako wyższy.³¹

Antysemityzm i antypolonizm a poglądy polityczne

Nawet pobieżna analiza wypowiedzi pojawiających się w przestrzeni publicznej sugeruje, że temat antypolonizmu oraz antysemityzmu może mieć charakter polityczny. Postanowiliśmy zatem przyjrzeć się temu, jak wygląda relacja między postawami politycznymi a szacowanym poziomem antysemityzmu i antypolonizmu w obydwu krajach (Wykres 5).

³⁰ $r = 0,39; p < 0,001$

³¹ $r = 0,53; p < 0,001$

Wykres 5. Związki poglądów politycznych z postrzeganym poziomem uprzedzeń grupy własnej i grupy obcej

Przeprowadzone przez nas analizy sugerują, że zarówno Polacy³² jak i Izraelczycy³³ o prawicowych poglądach byli również bardziej skłonni mówić, że przedstawiciele grupy obcej żywią negatywne postawy wobec ich rodaków. Analizy wykazały też, że im bardziej prawicowe poglądy Polaków, tym niższy szacowany przez nich poziom antysemitów w Polsce.³⁴ Co ciekawe, opisaną wyżej zależność nie zaobserwowaliśmy w próbie izraelskiej – poglądy polityczne Izraelczyków nie były związane z szacowanym przez nich odsetkiem rodaków o antypolskim nastawieniu.³⁵ Wynik ten potwierdza wnioski z analizy debaty publicznej w Polsce. Poziom antysemityzmu wydaje się być tematem wykorzystywanym przez prawą stronę sceny politycznej – prawicowi politycy często odwołują się do argumentu, że Polakom próbuje się wmówić antysemityzm, chociaż według nich nie jest on problemem społecznym w Polsce. Tymczasem, sondaże prowadzone na reprezentatywnych

³² $r = 0,22; p < 0,001$

³³ $r = 0,16; p < 0,001$

³⁴ $r = -0,18; p < 0,001$

³⁵ $r = 0,04; p = 0,21$

próbach Polaków wskazują, że co najmniej od 10 lat antysemityzm w Polsce utrzymuje się na stabilnie wysokim poziomie³⁶.

Preferencje polityczne a indywidualny stosunek do Izraelczyków

W następnym kroku naszych analiz sprawdziliśmy również związek preferencji politycznych Polaków z ich osobistym nastawieniem do Izraelczyków. Zanim jednak przystąpimy do omówienia wyników musimy zaznaczyć, że charakter próby – reprezentatywnej dla społeczeństwa polskiego, a nie poszczególnych jego części (np. elektoratów poszczególnych partii) – nie pozwala na stawianie mocnych stwierdzeń na podstawie wyników przedstawionych w następnych częściach raportu. Poniższe analizy należy zatem traktować jako pogładową ilustrację tego, jak przedstawiciele elektoratów poszczególnych partii postrzegają postawy Izraelczyków i Polaków wobec siebie³⁷.

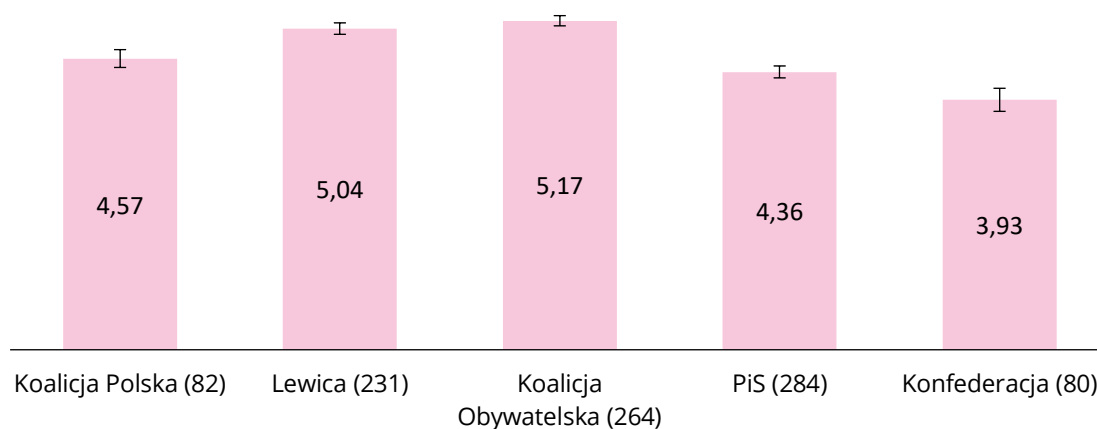
Uczestnicy badania odpowiadali na otwarte pytanie: „Gdyby jutro można było głosować w wyborach do władz krajowych, na którą partię polityczną głosował(a)by Pan/Pani?”³⁸. Przeprowadzone analizy wskazują, na to, że preferencje polityczne kształtują indywidualny stosunek do Izraelczyków³⁹ (Wykres 6).

³⁶ Stefaniak, A., Bilewicz, M., & Winiewski, M. (red.). (2015). *Uprzedzenia w Polsce*. Wydawnictwo Liberi Libri.; Stefaniak, A., & Winiewski, M. (red.) (2018). *Uprzedzenia w Polsce 2017. Oblicza przemocy międzygrupowej*, Wydawnictwo Liberi Libri, Warszawa; Bilewicz, M., Winiewski, M., Bukowski, M., Cichocka, A., Wójcik, A. (2009). *Uprzedzenia etniczne w Polsce: raport z ogólnopolskiego sondażu* " Polish prejudice survey 2009".

³⁷ Prezentujemy analizy jedynie dla próby polskiej, gdyż izraelska scena polityczna jest w znacznie większym stopniu rozdrobniona, a reprezentacje elektoratów poszczególnych ważnych partii i koalicji wahają się od 29 dla Jisra'el Betenu (Nasz Dom Izrael) czy 41 dla partii Szas do 250 dla Likud. Natomiast w przypadku próby polskiej, pomimo sporych różnic, liczebności dla poszczególnych elektoratów są znacząco bardziej zrównoważone.

³⁸ Z analiz wykluczaliśmy rekordy uczestników badania, którzy udzielili odpowiedzi: „nie wiem”, „żadna”, „nie zagłosowałbym”. Z tego powodu w dalszych analizach wielkość próby spadła do N = 941. Dla porównania średnich wśród wyborców różnych partii użyliśmy jednoczynnikowej analizy wariancji oraz wykonaliśmy testy post hoc z poprawką Bonferroniego.

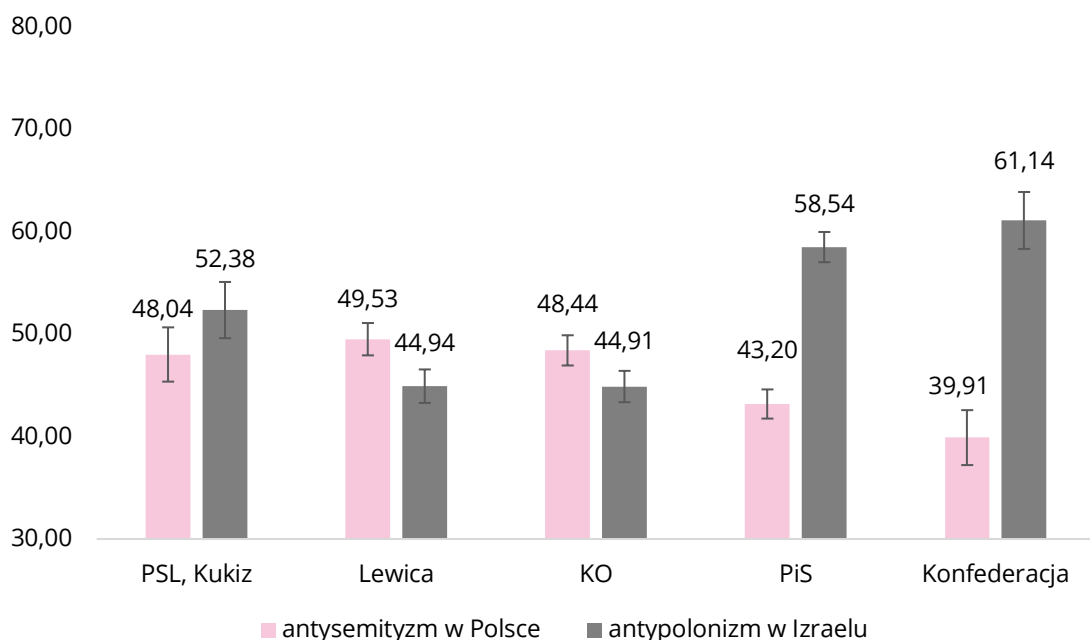
³⁹ $F(4,936) = 20,18; p < 0,001; \eta^2 = 0,08$

Wykres 6. Indywidualny stosunek do Izraelczyków wśród zwolenników partii politycznych

Wyborcy Konfederacji charakteryzują się najbardziej negatywnym stosunkiem do Izraelczyków. Poglądy wyborców tej partii są istotnie bardziej negatywne od nastawienia wyborców wszystkich pozostałych ugrupowań, z wyjątkiem zwolenników partii rządzącej. Uzyskane wyniki wskazują więc na to, że wyborcy Prawa i Sprawiedliwości oraz Konfederacji nie różnią się istotnie w swoim stosunku do Izraelczyków. Najbardziej przychylnym nastawieniem do Izraelczyków charakteryzują się zwolennicy Koalicji Obywatelskiej, nie różnią się oni jednak istotnie od wyborców Lewicy. Osoby deklarujące swoje poparcie dla Koalicji Polskiej (PSL, Kukiz15) znajdują się w środku tego zestawienia, mając istotnie gorsze nastawienie do Izraelczyków w porównaniu do wyborców Koalicji Obywatelskiej oraz istotnie lepsze od wyborców Konfederacji. Nie zanotowano jednak istotnych różnic pomiędzy zwolennikami Koalicji Polskiej, PiS oraz Lewicy.

Co ważne, preferencje polityczne Polaków nie tylko pozostają w związku z indywidualnym stosunkiem do Izraelczyków, lecz także z szacunkami dotyczącymi liczby antysemitów w Polsce oraz liczby Izraelczyków o negatywnym nastawieniu do Polaków⁴⁰ (Wykres 6).

Wykres 6. Postrzegany odsetek antysemitów w Polsce oraz Izraelczyków o nastawieniu antypolskim wśród zwolenników partii politycznych

Zgodnie z tym co można usłyszeć od polityków reprezentujących Konfederację, ich wyborcy również oceniają relatywnie nisko poziom rozpowszechnienia antysemityzmu w Polsce (39,91%) – różnica ta jest istotna statystycznie jedynie w porównaniu do wyborców Lewicy (49,53%) oraz Koalicji Obywatelskiej (48,44%).

⁴⁰Efekt interakcji postaw antysemickich w Polsce x postaw antypolskich w Izraelu x partia polityczna $F(4,936) = 34,33$; $p < 0,001$; $\eta^2 = 0,13$

Druga grupą relatywnie nisko oceniającą poziom antysemityzmu w Polsce są wyborcy PiSu (43,2%) – jednak statystycznie różnią się pod tym względem jedynie od wyborców Lewicy. W przypadku wyborców Koalicji Polskiej (48,04%) nie zaobserwowaliśmy żadnych istotnych różnic.

Gdy mowa o oszacowaniu rozpowszechnienia antypolonizmu w Izraelu, elektoraty Konfederacji (61,14%) i PiS (58,54%) odstają wyraźnie in plus od pozostałych wyborców i jednocześnie nie różnią się od siebie. Zdecydowanie niżej rozpowszechnienie antypolonizmu szacują wyborcy Koalicji Polskiej (52,38%), natomiast zdaniem wyborców Lewicy (44,94%) i Koalicji Obywatelskiej (44,91%) rozpowszechnienie antypolonizmu w Izraelu jest zdecydowanie najmniejsze – te dwie grupy nie różnią się istotnie od siebie.

Niezwykle ciekawie prezentuje się porównanie tego, jak wyborcy poszczególnych partii widzą rozpowszechnienie antysemityzmu w Polsce i antypolonizmu w Izraelu. Zarówno wyborcy Konfederacji jak i PiS w znacznie większym stopniu postrzegają społeczeństwo izraelskie jako antypolskie niż polskie społeczeństwo jako antysemityczne, w obu przypadkach. Odwrotnie jest w przypadku wyborców KO i Lewicy, jednak te różnice są znacznie mniejsze. Jedynie wśród wyborców Koalicji Polskiej nie zaobserwowaliśmy istotnych różnic.

Podsumowanie

Celem raportu było przyjrzenie się temu, w jakim stopniu temat antysemityzmu i antypolonizmu, obecny w polskiej i izraelskiej przestrzeni publicznej, przekłada się na postawy Polaków wobec Izraelczyków oraz Izraelczyków wobec Polaków. Pod uwagę wzięliśmy zarówno indywidualny stosunek osób badanych do przedstawicieli grupy obcej jak i ich szacunki co do poziomu antysemityzmu w Polsce oraz antypolonizmu w Izraelu. Zaprezentowane przez nas wyniki pokazują, że Polacy i Izraelczycy różnią się od siebie pod względem postaw do

przedstawicieli grupy obcej. Podczas gdy niemal połowa badanych przez nas Polaków wyraziła pozytywny stosunek do Izraelczyków, w Izraelu tylko jedna trzecia respondentów i respondentek zadeklarowała pozytywne postawy wobec Polaków. Co ciekawe, kiedy mowa o szacowanym poziomie antysemityzmu i antypolonizmu, w obydwu krajach zaobserwowaliśmy symetryczną relację – tak Polacy, jak i Izraelczycy uważają, że w ich kraju poziom negatywnego nastawienia wobec grupy obcej jest niższy niż wynika to z szacunków grupy, której to uprzedzenie konkretnie dotyczy. Co ważne, nasze rezultaty sugerują, że zarówno antysemityzm jak i antypolonizm to postawy upolitycznione. Tak w Polsce jak i w Izraelu osoby o bardziej prawicowych poglądach miały mniej pozytywny stosunek do przedstawicieli grupy obcej.

Metodologia badania

Aby odpowiedzieć na pytanie o to, jak wyglądają postawy Polaków wobec Izraelczyków oraz Izraelczyków wobec Polaków, przeprowadziliśmy badanie internetowe na próbach reprezentatywnych (ze względu na wiek, płeć, wykształcenie, wielkość miejsca zamieszkania) dla obydwu krajów.

W Polsce badanie było realizowane na panelu Ariadna w trzecim tygodniu marca 2020 roku. W finalnej próbie* znalazło się 1172 dorosłych Polaków i Polek (52,3 % kobiet, 47,5 % mężczyzn, 0,2 % osób deklarujących inną płeć; $M_{\text{wiek}} = 43,37$ $SD_{\text{wiek}} = 16,96$).

W Izraelu badanie było przeprowadzone na platformie Midgam w pierwszym tygodniu maja 2020 roku. W finalnej próbie znalazło się 972 dorosłych Izraelczyków i Izraelek (51,3 % kobiet, 48,4 % mężczyzn, 0,3 % osób deklarujących inną płeć; $M_{\text{wiek}} = 42,18$ $SD_{\text{wiek}} = 15,50$).

*W badaniu w Polsce ogólnie uczestniczyło 1874 osób, a w Izraelu 1009 osób. Z analiz w Polsce wykluczyliśmy 702 osoby, zaś z analiz w Izraelu 37 osób, które nie ukończyły badania lub które wypełniły ok. 30-minutowy kwestionariusz w czasie krótszym niż 10 minut.